

Centkowski, Jerzy

"Prasa PPR, GL-AL, KRN na Kielecczyźnie : 1942-1945", Alina Słomkowska, Warszawa 1976 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 16/4, 141-144

1977

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Omawiając oddziaływanie PPR na rozwój prasy w Polsce wiąże je autor z rozwojem instytucji prasowo-wydawniczych w pierwszym powojennym okresie. Brak tu jednak wyraźnego ich podziału na krajowe (ogólne) i lokalne (wewnętrzne). Dotyczy to głównie agencji prasowych. Wydaje się, iż do lokalnych, tj. do takich, które obsługiwały określony typ prasy (np. peperowskiej, czytelnikowskiej) zaliczyć należy Robotniczą Agencję Prasową (RAP), Agencję Prasowo-Informacyjną (o której w książce nie wspomniano); do ogólnych niewątpliwie należała Zachodnia Agencja Prasowa i Socjalistyczna Agencja Prasowa (SAP).

Pozostałe rozdziały książki opisują rolę propagandy PPR w realizacji reform społeczno-gospodarczych w Polsce (rola propagandy w realizacji reformy rolnej, nacjonalizacji przemysłu, osadnictwie na ziemiach zachodnich i północnych) oraz rolę propagandy PPR i partii Bloku Demokratycznego w zwalczaniu mikołajczykowskiej opozycji i utrwalaniu władzy ludowej (m.in. działalność Ministerstwa Informacji i Propagandy, referendum i wybory). Do pracy załączony został aneks ukazujący m.in. rozmieszczenie dzienników PPR i PPS w 1948 r., liczbę bibliotek terenowych PPR, prenumeratę „Chłopskiej Drogi”. Dodajmy, że większość tabel przepisana została z wydawnictwa *Partia w cyfrach* bez podania źródła. Jest to chyba niedopatrzenie autora, a także wydawnictwa.

Tadeusz Sierocki

Alina Słomkowska, *Prasa PPR, GL—AL, KRN na Kielecczyźnie 1942—1945*, Warszawa 1976, ss. 205.

W badaniach nad dziejami prasy Polski Ludowej ważne miejsce zajmuje Alina Słomkowska, która swoimi pionierskimi pracami zdobyła uznanie, dając istotny wkład w poznanie powojennych dziejów Polski. W badaniach nad genezą prasy Polski Ludowej autorka objęła swymi zainteresowaniami badawczymi również prasę konspiracyjną okresu okupacji hitlerowskiej. Wynikiem ostatnich badań Aliny Słomkowskiej jest dzieło pt. *Prasa PPR, GL—AL, KRN na Kielecczyźnie 1942—1945*. Praca ma charakter monografii syntetycznej. Autorka dokonała syntezy przyczynków traktujących o ruchu oporu na Kielecczyźnie w latach okupacji hitlerowskiej oraz w okresie wyzwania i kształtowania się władzy ludowej. Nie poprzestała na scalaniu dotychczasowych opracowań i przyczynków, lecz przeprowadziła własne badania archiwalne w zbiorach Centralnego Archiwum KC PZPR, wykorzystwała zbiory prywatne oraz prześledziła prasę konspiracyjną ziemi kieleckiej, a także zebrała relacje od twórców prasy konspiracyjnej na Kielecczyźnie oraz redaktorów pierwszych gazet i czasopism, które się ukazywały w okresie wyzwolenia. Dotarła również do zbiorów archiwalnych Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Kielcach, Komitetu Miejskiego PZPR i Muzeum Regionalnego w Ostrowcu Świętokrzyskim.

Celem pracy jest prezentacja i charakterystyka działalności propagandowej PPR, GL — AL oraz KRN na Kielecczyźnie w latach 1942—1945. Szczególną uwagę zwróciła autorka na rolę i funkcję prasy jako propagatora programu PPR oraz haseł głoszonych przez GL i AL. Monografia ma układ chronologiczny, a zasięg terytorialny jest dostosowany do podziału terytorialnego PPR i GL — AL obowiązującego w okresie okupacji. Autorka słusznie pominęła omówione już w dotychczasowych publikacjach akcje zbrojne i sabotażowe, wyliczanie składów osobowych kierownictwa PPR i GL — AL na omawianym terenie. Autorka ma świadomość, iż nie dotarła do wszystkich czasopism konspiracyjnych lewicy rewolucyjnej, że mogą istnieć efemeryczne pisma konspiracyjne, do których dotrze przyszły historyk. Bogaty materiał dotyczący prasy konspiracyjnej na Kielecczyźnie znaleźć można w rozprawie doktorskiej Mieczysława Adamczyka, która mimo niewątpliwych wartości nadal czeka na swego wydawcę.

Monografia Aliny Słomkowskiej składa się z czterech rozdziałów obejmujących początki działalności propagandowej PPR w okresie okupacji, kolportaż prasy PPR i GL, masową agitację PPR, GL i AL, prasę i działalność propagandową w okresie KRN oraz działalność wydawniczą i propagandową dowództwa Obwodu III Armii Ludowej. Autorka nie rozpatruje konspiracyjnej działalności i walki PPR ziemi kieleckiej w oderwaniu od reszty kraju, lecz przeprowadza porównania między działalnością propagandową na szczeblu centralnym z działalnością w terenie, w tym przypadku na Kielecczyźnie. Autorka wykracza słusznie poza przyjęte ramy chronologiczne i dokonuje charakterystyki centralnych pism konspiracyjnych organizacji przedpeperowskich w okresie okupacji, a następnie omawia działalność komunistów na tym terenie w latach 1939—1941. Dużą wagę przywiązuje do „Okólnika PPR” o roli prasy i kolportażu wydanego w 1942 r. A. Słomkowska wszechstronnie analizuje i ocenia początki prasy PPR, wskazuje na słuszne koncepcje, ale dostrzega zarazem i niedostatki. Problemy nurtujące partię znalazły odbicie na gruncie prasy konspiracyjnej. Nie brak było działaczy, którzy nie doceniali znaczenia prasy jako formy walki i propagandy, nie brak było również i takich, którzy hołdowali tendencjom sekciarskim ujmowania skomplikowanych zjawisk i problemów w kategoriach „czarno-białych”. Wreszcie do tworzenia prasy brali się ludzie nie mający w tej dziedzinie żadnego doświadczenia, co musiało się odbić i na poziomie tej prasy. Szwankował również kolportaż. Kierownictwo PPR zdawało sobie sprawę z tych trudności. Monografia ukazuje, w jaki sposób kierownictwo partii szkoliło aparat propagandy i podnosiło prasę na wyższy poziom. Autorka zwraca uwagę, iż wymagania stawiane przez kierownictwo PPR przerastały początkowo możliwości ludzi, którzy nie mieli doświadczenia w wydawaniu i redagowaniu prasy. Mimo niedociągnięć prasa ta rozwija się i zdobywała dla programu partii coraz

więcej zwolenników. Istotną rolę w usprawnieniu funkcjonowania prasy odegrał wspomniany „Okólnik PPR”. W pierwszym okresie działalności partii prasa była jej głównym orężem walki politycznej, spełniała istotną funkcję w tworzeniu wokół partii frontu demokratycznego.

Początkowo na Kielecczyźnie kolportowano prasę centralną PPR i GL. Autorka prezentuje metody kolportażu, charakteryzuje sylwetki ludzi zajmujących się rozprowadzaniem czasopism, z których wielu poległo. Szczególną ofiarnością wyróżniała się rodzina Józefa Ziętali, której autorka poświęca więcej uwagi. Poznajemy punkty kontaktowe i przesyłkowe w Częstochowie oraz Ostrowcu Świętokrzyskim. W 1943 r. ukazały się pierwsze pisma PPR wydawane przez aktyw partyjny Kielecczyzny: „Gazeta Chłopska”, „Echo Trybuny Ludowej” i „Okólnik”. Agitacja PPR, GL — AL przybrała masowy charakter w latach 1943—1944, rozwinęła się szczególnie w Okręgu Częstochowsko-Piotrkowskim. Oprócz prasy konspiracyjnej do społeczeństwa docierały ulotki; z okazji świąt narodowych i rocznic historycznych na ulicach pojawiały się transparenty i hasła antyhitlerowskie, które oddziaływały również i na żołnierzy Wehrmachtu. Autorka daje przykłady skutecznego oddziaływania propagandy prowadzonej wśród żołnierzy wojsk okupanta, która rozluźniła spójność moralną i organizacyjną armii niemieckiej. Wielu Ślązaków przeszło do polskiej konspiracji i oddziałów partyzanckich. Również tzw. własowcy przechodzili do partyzantki polskiej.

Szczególną uwagę zwraca autorka na działalność propagandowo-prasową młodzieżowych piątek GL — AL w Ostrowcu Świętokrzyskim i okolicach, z których wielu poległo śmiercią bohaterską. Na wiosnę 1944 r. działacze młodzieżowi zorganizowali powielarnię we wsi Jędrzejów pod Ostrowcem Świętokrzyskim. Autorce udało się ustalić, jakie materiały były w tej powielarni odbijane.

Równoległe z kampaniami propagandowymi organizowanymi z okazji różnych rocznic PPR i GL rozwijała się również masowa agitacja. Oddziały partyzanckie i grupy wypadowe GL oprócz akcji zbrojnych przeprowadziły wiele akcji propagandowych w formie plakatów z odezwaniami, wieców i masówek.

Drugi etap w dziejach rewolucyjnej prasy konspiracyjnej wyznacza — zdaniem autorki — powstanie Krajowej Rady Narodowej. Alina Słomkowska przeprowadza charakterystykę centralnej prasy KRN oraz innych form działalności informacyjno-propagandowej i agitacyjnej. Ważną rolę w tej działalności — twierdzi autorka — odegrał „Okólnik PPR” z 1944 r., który dostosował działalność propagandową do zmian organizacyjnych i potrzeb rozwijającej się masowo Armii Ludowej. Działalność propagandową rozwinęła również Armia Ludowa, wykorzystując doświadczenia zdobyte przez Gwardię Ludową. Aparat propagandowy Armii Ludowej miał już charakter zorganizowany. Instrukcje i wytyczne dla działalności propagandowej na poszczególnych szczeblach

były niewątpliwą pomocą dla aparatu propagandy AL. Niezależnie od prasy i wydawnictw centralnych terenowe instancje KRN prowadziły działalność propagandowo-wydawniczą. Już w lipcu 1944 r. Wojewódzka Rada Narodowa Kielecczyny podjęła uchwałę o wydaniu organu prasowego — „Biuletyn Informacyjny”. Również powiatowe i miejskie rady narodowe podjęły inicjatywy prasowo-wydawnicze. Konspiracyjna Powiatowa Rada Narodowa w Końskich wydawała pismo „Wolność”; w czasie przygotowywania czwartego numeru Niemcy wykryli powielarnię. W Jędrzejowie ukazały się dwa numery pisma „Kuźnia”. Pisma powiatowych rad narodowych były wydawane przeważnie w powielarniach Stronnictwa Ludowego. W Częstochowie wydawano w styczniu 1944 r. pismo „Głos Częstochowy”, a od września 1944 r. „Biuletyn Rady Narodowej Miasta Częstochowy”. WRN wydawała w Radomsku „Informator”. Ukazywał się również „Informator Łódzkiej Wojewódzkiej Rady Narodowej”.

Książkę zamyka charakterystyka i omówienie działalności wydawniczej i propagandowej dowództwa Obwodu III Armii Ludowej. Autorka przypomina znaną z innych opracowań sprawę oddziału Armii Krajowej „Świt” na Kielecczyźnie, który wydawał pismo o tym samym tytule. Świtowcy nawiązali kontakt z PPR i GL i przeszli ideową oraz propagandową ewolucję, odeszli od orientacji prolondyńskiej i przeszli do szeregów konspiracji rewolucyjnej. Od jesieni 1944 r. dowództwo Obwodu III AL wydawało własny biuletyn informacyjny „Wiadomości Radiowe”. Autorka omawia m.in. następujące pisma: „Iskra”, „Bój Armii Ludowej”, „Trybuna Wolności” (ostrowiecka).

Monografia Aliny Słomkowskiej jest ważnym przyczynkiem do głębszego i bardziej wszechstronnego poznania wkładu ziemi kieleckiej do walki z okupantem hitlerowskim w dziedzinie ideologiczno-propagandowej. Praca ta pozwala głębiej zrozumieć ewolucję ideowo-programową, jaką przeszła lewica rewolucyjna ziemi kieleckiej u progu Polski Ludowej.

Jerzy Centkowski